

Risteyksessä

Linda Mustajärvi^a, Janne S. Kotiaho^b & Leila Suvantola^c

Suojeltujen soiden potentiaali luontohaittojen hyvittämisessä on hiipumassa?

Ekologiset kompensatiot ovat keino, jonka avulla voidaan estää kokonaisheikennyksen syntymistä luonnolle. Kompensaation tarve luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi on tunnistettu kansainvälisesti ja sittemmin myös Suomessa luonnon-suojelulain toimivuusarvioinnissa (kts. hallituksen esityksen luonnos, Valtioneuvosto 2021). Alue ja Ympäristö -lehdessä julkaistu tutkimuksemme ”Ekologisten haittojen hyvittäminen suojelualueita ennallistamalla” (Mustajärvi ym. 2019) tarkasteli jo aiemmin suojeltujen, mutta ihmistoiminnan heikentämien alueiden soveltumista kompensaatiossa tarvittavien luontohyötyjen tuottamiseen. Sen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, voidaanko jo aiemmin suojellulla alueella toteutetun ennallistamisen tuottamia luontohyötyjä pitää aidosti *lisäisinä*, eli sellaisina, joita ei olisi syntynyt muutenkin. Toisin sanoen selvittävänä oli, tehtäisiinkö ennallistamis-toimet suojelualueille joka tapauksessa jo olemassa olevien velvoitteiden seurauksena. Tutkimuskysymys liitettiin käytäntöön suoluontoon kohdistetun tapaustutkimuksen avulla, ja tuotetun lisäisen hyvityksen määrää arvioitiin elinympäristöjen tilan edistämistyöryhmän kehittämään niin sanottuun ELITE-malliin pohjautuen (Kotiaho ym. 2015).

Ekologinen kompensatio valtavirtaistuu

Tutkimuksemme ilmestyessä ekologiseen kompensatioon liittyi niin käsitteellisiä kuin käytännöllisiäkin haasteita. Ekologista kompensatiota on lähivuosina tutkittu yhä enenevissä määrin myös Suomessa (mm. Moilanen & Kotiaho 2018; 2021; Laitinen 2019; Pappila 2019; Pekkonen ym. 2020; Kujala ym. 2021). Aiempien käsitteellisten haasteiden sijaan kompensaatien kehitystarpeet liittyvät nyt käytäntöön. Ekologisen kompensaatien mahdollisuuksia on alettu soveltamaan kunnissa, yrityksissä ja kotimaisessa lainsäädännössä. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita meneillään oleva Suomen Akatemian Strategisen Tutkimusneuvoston rahoittama BOOST-hanke ”Ekologinen kompensatio oikeudenmukaisessa siirtymässä kohti luonnon kokonaisheikentymättömyyttä” (BOOST 2022). Hankkeessa tarkastellaan muun muassa keinoja, joilla Jyväskylän ja Lahden

^a School of Resource Wisdom, Jyväskylän yliopisto, linda.j.mustajarvi@jyu.fi

^b School of Resource Wisdom, Jyväskylän yliopisto

^c Itä-Suomen yliopisto

kaupungit voivat saavuttaa maankäytössään luonnon kokonaisheikentymättömyyden. Esimerkkinä yritysten osalta voidaan mainita AA Sakatti Mining Oy, joka on selvittänyt Sodankylään suunnitteilla olevan kaivoshankkeensa luontohaitat ja niiden hyvittämiseen tarvittavat hyödyt (AA Sakatti Mining Oy 2022). Lainsäädännön osalta on meneillään luonnonsuojelulain uudistus (Valtioneuvosto 2021), jonka lausunnolla ollut lakiehdotus sisälsi oman luvun ekologisen kompensaaion toteutuksesta. Ekologinen kompensaaio luontohaittojen hyvittämisessä on Suomessa selvästi valtavirtaistumassa ja siirtymässä kohti toimeenpanoa.

Soiden ennallistaminen on edelleen tärkeää

Viimeisimmät Suomen lajien ja luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnit osoittavat, että suoluonto köyhtyy edelleen (Hyvärinen ym. 2019). Soiden ennallistamista on Suomessa tehty joitakin kymmeniä tuhansia hehtaareita, ja tehdään edelleen esimerkiksi Helmi-elin ympäristöohjelman ja Euroopan Unionin Life-ohjelman hankerahoituksella (Ympäristöministeriö 2022), mutta myös yksityisellä rahoituksella esimerkiksi Hiilipörssi Oy:n kautta (Hiilipörssi 2018). Työ ei ole kuitenkaan ihan heti loppumassa, sillä Suomessa on kaikkiaan ojitettu lähes viisi miljoonaa hehtaaria soita (Alanen & Aapala 2015). Soiden ennallistamisen hyödyt eivät toteudu käden käänteessä, vaan ojitettu suoluonto palautuu hiljalleen vuosikymmenten saatossa kohti luonnontilaa (Kareksela ym. 2015). Suomen Luontopaneelin soiden ennallistamista käsitelleen raportin (Kareksela ym. 2021; Ketola ym. 2021) mukaan soiden ennallistaminen palvelee sekä suoluonnon palautumista että työtä ilmastomuutoksen torjumiseksi. Vaikka välittömät vaikutukset eivät aina ole positiivisia, soiden pitkäjänteinen ennallistaminen on parempi ratkaisu kuin ennallistamatta jättäminen.

Mikä hyöty on luonnon kannalta lisäistä?

Lisäisyys on keskeinen edellytys sille, että ennallistamistoimia voidaan käyttää kompensatioiksi soveltuvan luontohyödyn tuottamisessa. Vuoden 2019 tutkimuksessa selvitimme olemassa olevia velvoitteita suojelualueiden ennallistamiseen. Olemassa olevilla velvoitteilla tarkoitetaan sellaisia toimia, joita tulisi tehdä joka tapauksessa, eivätkä ne siis tuottaisi luonnon kannalta lisäistä hyötyä eikä niitä voisi käyttää luontohaittojen hyvityksiin. Tarkastelimme kysymystä selvittämällä silloista oikeustilaa, joka viittasi velvoitteen olemassaoloon, mutta myös sen puutteelliseen toteutukseen käytännössä. Sitten luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä valmistelussa linjattiin (Ympäristöministeriö 2021), että Natura 2000 -verkoston alueilla tehtävät ennallistamistoimet eivät olisi lisäisiä, eivätkä siten kelpaisi luontohaittojen hyvityksiksi. Toisaalta myös mainitsimme, että Metsähallitus kohdentaa kaikki ennallistamiseen käytettävät varansa juuri näille alueille, vaikka ennallistamiseen tarvetta olisi muuallakin. Euroopan komissio on parhaillaan valmistelemassa asetusta heikennetyn luonnon ennallistamiseksi (Helsingin Sanomat 2022; Yle 2022). On mahdollista, että tämä vakauttaa ennallistamisvelvoitteen asemaa ja vahvistaa oikeudellisia velvoitteita ennallistamistoihin. Olisi käytännön toteutuksen kannalta tärkeää, että ennallistamistoihin taattaisiin myös riittävä rahoitus.

Tutkimuksen toinen johtopäätös oli, että suojelualueelle sijoitettavien ennallistamis-hyötyjen puolesta puhuu jo olemassa olevan suojelun takaama pysyvä turva. Hyvitysten pysyvyyden vaatimus on keskeinen elementti ekologisessa kompensaatiossa, koska luontohaitat ovat usein pysyviä. Lisäksi hyvitysten pysyvyys takaa sen, että luonnon kokonaisheikentymättömyyden sijaan pitkällä tähtäimellä saavutetaan luonnon tilan paranemista (Moilanen & Kotiaho 2021). Tätä johtopäätöstä mukaillen luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä linjattiin, että hyötyjen tulisi joka tapauksessa olla pysyviä (Ympäristöministeriö 2021). Jos näin on, olisi tarpeellista, että hyötyjen tuottamisessa käytetty alue joka tapauksessa suojellaan tai rajataan muun maankäytön ulkopuolelle, mikä

tulisi tulisi selkeyttää myös lainsäädännössämme. Lisäksi luonnonsuojelulain uudistuksen yhteydessä ehdotetun kompensatiorekisterin pitäminen olisi tärkeää pysyvyyden varmistamiseksi.

Lopuksi

Määrittelimme tutkimuksessamme (Mustajärvi ym. 2019) hyödyn tuottamisen reunaehtoja, ja näiden osalta se on kestänyt hyvin aikaa. Ekologinen kompensatio on kehittynyt ja vakiinnuttanut asemaansa. Kasvava huoli luontokadosta ja ilmastonmuutoksen kiihtymisestä kiristävät velvoitteitamme luontoa kohtaan. Tämä vaikuttaa ennen kaikkea lisäisyyden tarkasteluun hyvityksien osalta. Lisäisyys ja kompensation kriteerit vaikuttavat jatkuvasti kiristyvän ja samalla hyvityksille on valtava tarve, kun haittoja joka tapauksessa jatkuvasti aiheutetaan. Vuoden 2019 jälkeen maailma on muuttunut monella tapaa. Tätä kirjoittaessa pandemiatunnelin päässä näkyy valoa, mutta sen tilalle on astunut huoli uusimman ilmastoraportin viestistä ja Euroopan turvallisuustilanteen järkkymisestä. Kun yhteiskuntamme keskittyy selviytymään lyhyemmän tähtäimen haasteista, kuten energiaomavaraisuuden saavuttamisesta turpeen jälkeisenä aikana, on pidettävä huolta siitä, ettei luontokatoa ja ekologisesti kestävästä tulevaisuudesta sysätä taas tulevien sukupolvien ongelmaksi. Ekologisten kompensatioiden laajamittainen käyttö voisi parhaimmillaan mahdollistaa ekologisesti kestävästä tulevaisuudesta rakentamisen muiden tavoitteiden rinnalla.

Kiitokset

Kiitokset kirjoitustyön mahdollistamisesta Koneen Säätiölle (LM) sekä STN BOOST -hankkeelle (JSK).

Lähteet

- AA Sakatti Mining Oy (2022) Liite 18: vapaaehtoinen ekologinen kompensatio. Sakatin mahdollisen kaivoksen ekologisen kompensatian suunnitelma, liite ympäristövaikutusten arviointiin. <<https://finland.angloamerican.com/~media/Files/A/Anglo-American-Group/Finland/environment/sakatin-ymparistovaikutusten-arviointi/liite-18-ekologinen-kompensaatio.pdf>>. 20.4.2022.
- Alanen, A. & Aapala, K. (2015) Soidensuojelutyöryhmän ehdotus soidensuojelun täydentämiseksi. Ympäristöministeriön raportteja 26/2015. <<http://hdl.handle.net/10138/158285>>.
- BOOST (2022) Boost for biodiversity offsets. <<http://boostbiodiversityoffsets.fi/>>. 20.4.2022.
- Helsingin Sanomat (2022) HS:n haltuunsa saama EU-luonnos toisi valtavat vaikutukset: Jopa kolmasosa Suomen pinta-alasta saatettava takaisin kohti luonnontilaa. 23.2.2022. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008630965.html>>. 24.4.2022.
- Hiilipörssi (2018) Hiilipörssin kotisivut. <<https://hiiliporssi.fi/>>. 20.4.2022.
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U. (2019) *Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019* 1–708. <<http://hdl.handle.net/10138/299501>>.
- Kareksela, S., Haapalehto, T., Juutinen, R., Matilainen, R., Tahvanainen, T. & Kotiaho, J. S. (2015). Fighting carbon loss of degraded peatlands by jump-starting ecosystem functioning with ecological restoration. *Science of the Total Environment* 537 268–276. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2015.07.094>
- Kareksela, S., Ojanen, P., Aapala, K., Haapalehto, T., Ilmonen, J., Koskinen, M., Laiho, R., Laine, A., Maanavilja, L., Marttila, H., Minkkinen, K., Nieminen, M., Ronkanen, A.-K., Sallantausta, T., Sarkkola, S., Tolvanen, A., Tuittila, E.-S. & Vasander, H. (2021) Soiden ennallistamisen suoluonto-, vesistö-, ja ilmastovaikutukset. Vertaisarvioitu raportti. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 3b/2021. <https://doi.org/10.17011/jyx/SIJ/2021/3b>
- Ketola, T., Ahlvik, L., Boström, C., Bäck, J., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Kulmala, L., Lehtikainen, A., Nieminen, T. M., Oksanen, E., Pappila, M., Pöyry, J., Saarikoski, H., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I. & Kotiaho, J. S. (2021) Soiden ennallistamisen suoluonto-, vesistö- ja ilmastovaikutukset. Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 3a/2021. <<https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2021/07/luontopaneelin-raportin-yhteenveto-3a-2021-soiden-ennallistamisen-vaikutukset.pdf>>.

- Kotiaho, J.S., Kuusela, S. Nieminen, E. & Päivinen J. (2015) Elinympäristöjen tilan edistäminen Suomessa. Suomen ympäristö 8/2015. <<http://hdl.handle.net/10138/156982>>.
- Kujala, H., Halme, P., Pekkonen, M., Rytteri, T., Raunio, A., Kullberg, P., Koljonen, S., Kostamo, K. & Keränen, I. (2021) Heikennyksen ja hyvityksen arviointi ekologisessa kompensaatiossa — suuntaviivat luonnonsuojelulakiin. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 39/2021. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-5427-0>>.
- Laininen, J. (2019) Elinympäristöjen vapaaehtoinen kompensatio yritysten välisin sopimuksin toteutettuna. *Ympäristöpolitiikka ja -oikeus* XII 2019 332–345. <https://www.edilex.fi/ymparistopolitiikka_ja_oikeus/202210006>.
- Moilanen, A., & Kotiaho, J. S. (2018) Fifteen operationally important decisions in the planning of biodiversity offsets. *Biological conservation* 227 112–120. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2018.09.002>
- Moilanen, A., & Kotiaho, J. S. (2021). Three ways to deliver a net positive impact with biodiversity offsets. *Conservation Biology* 35(1) 197–205. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201809274260>>.
- Mustajärvi, L. J., Kotiaho, J. S., Moilanen, A., Mönkkönen, M., & Suvantola, L. (2019) Ekologisten haittojen hyvittäminen suojelualueita ennallistamalla. *Alue ja Ympäristö* 48(2) 83–98. <https://doi.org/10.30663/ay.70941>
- Pappila, M. (2019) Yritysvastuu ja ekologiset kompensatiot. *Liikejuridikka* 2/2019 91–108. <<https://www.edilex.fi/liikejuridikka/200440004>>.
- Pekkonen, M., Rytteri, T., Belinskij, A., Koljonen, S., Mykrä, H., Kostamo, K. & Ahlroth, P. (2020) Tietotaso ja kokemukset ekologisesta kompensatiosta Suomessa. Ympäristöministeriön julkaisuja 20/2020. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-244-0>>.
- Valtioneuvosto (2021) Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi luonnonsuojelulaksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Lausuntopyyntö VN/12128/2019. <<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=bdb5d206-830a-48b5-8e12-07715971de44>>.
- Yle (2022) Komissio: Iso osa luonnosta pitää palauttaa kohti luonnontilaa kaikissa jäsenmaissa. 14.3.2022. <<https://yle.fi/uutiset/3-12349326>>. 26.4.2022.
- Ympäristöministeriö (2021) Ekologinen kompensatio -työryhmä, Luonnonsuojelulainsäädännön uudistus. Kokousmuistio 18. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/be5b1b33-37d6-4362-b53c-c2c2d4a799c2/0b754a00-ebab-4181-b93a-f8825aafe05b/POYTAKIRJA_20211203063944.pdf>. 26.4.2022.
- Ympäristöministeriö (2022) Helmi-elinympäristöohjelma vahvistaa luonnon monimuotoisuutta. <<https://ym.fi/helmi>>. 25.4.2022